

СТАНОВИЩЕ

от Григор Димитров Сарийски, доцент в Института за икономически изследвания при БАН, доктор по икономика

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – София

Автор: Калоян Красимиров Беличовски

Тема: Финансови проблеми на регионалните иновационни стратегии в Република България

Научен ръководител: Юлия Георгиева Добрева, доцент във ВУЗФ, д-р по икономика

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 448 от 20.12.2019 г. на Ректора на ВУЗФ доц. д-р Григорий Вазов съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Финансови проблеми на регионалните иновационни стратегии в Република България“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки*, Професионално направление 3.8. *Икономика*, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във Висшето училище по застраховане и финанси – София. Автор на дисертационния труд е Калоян Беличовски – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Финанси“ с научен ръководител доц. д-р Юлия Добрева от ВУЗФ.

Предадените от докторанта материали отговарят на представения опис, а именно: автобиография, копие на дипломата за придобита образователно-квалификационна степен „магистър”, 3 копия на заповеди по докторантурата, заповед на ректора на ВУЗФ за определяне на НЖ по защитата, дисертационен труд, автореферат, справка за научните приноси, списък и копия на публикациите по темата на дисертационния труд и справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. *Икономика*. Списъкът на документите е пълен, а оформлението е добро. Забележка може да се отправи към автобиографията, която би следвало да се представи на български език.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Калоян Беличовски е роден през 1991 г. Завършил е висше образование в Нов български университет, бакалавърска степен по администрация и магистърска по лидерство и публичен мениджмънт. Зачислен е в програма “Финанси, застраховане и осигуряване” във ВУЗФ от 2017 г. Има трудов опит в продажбите, натрупан в хода на работата му за *Office 1 Superstore* (2014-2015 г.), и *Energy Market* (2016-2017 г.). Заемал е администраторски длъжности в *Manpower Group*. Образованието и трудовият опит на докторанта нямат особено тясна връзка с темата на неговата дисертация (регионалните иновационни стратегии в България). Част от посочените области на квалификация будят известно недоумение, като например „*Responsibility*“ и „*Ambition for development*“. В биографията не е посочен сертификат за владеење на български, чието владеење докторантът е характеризирал с „*Basic Knowledge*“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Докторантът е обосновал актуалността на темата „с нарастващия интерес, който неминуемо присъства в пространството, относно прилагането на балансиран и устойчив растеж в районите за планиране“. Иновационната дейност е разгледана на различни нива – индивидуално, отраслово и държавно. Отбелязва се, че преминаването от индустриална икономика към икономика на знанието може да се осъществи само с провеждането на последователна политика на национално и регионално ниво за ускоряване на структурните реформи в България.

Целта на дисертацията е формулирана в увода. От една страна докторантът цели „да се докаже, че начините за справяне с регионалните различия от местен и вътрешнорегионален характер се крият във взаимосвързани процеси, водещи до развитие в иновативната и развойна дейност, от които крайния бенефициент – гражданското общество, ще усети чувствителна промяна в социален и икономически характер“, а от друга страна “да се обърне вниманието върху реалните и належащи проблеми на различните по местоположение географски дадености и потенциал региони”. Последната формулировка е обща и предполага включването на твърде широк кръг проблеми, нямащи непосредствена връзка с темата на дисертацията, като например нарастващата социална стратификация, битовата престъпност, миграцията и пр.

В качеството на **обект** на изследването е посочена „ролята на регионалните иновационни стратегии в шестте района за планиране, които страдат от регионални и вътрешнорегионални различия и неравенства, както в демографски, така и в социален характер. Иновационните стратегии, основната цел на които е да работят за регионалното развитие в различните части на страната, са действащия механизъм в рамките на Втория програмен период 2014-2020“ (с.11). Не е посочено по отношение на какво се изпълнява тази роля (например за постигане на кохезия, за изграждане на по-ефективна икономическа структура и пр.), нито се изяснява защо именно ролята е избрана за обект, а не например самите РИС в шестте района за планиране. **Задачите**, свързани с постигане на поставената цел са формулирани съвсем общо („запознаване, търсене и предлагане на иновационни стратегии, които ще отбележат реални резултати“).

Тезата, заложена в дисертацията (че „създаването, следването и работата по регионални иновационни процеси е най-прекият път към повишение на икономическите равнища в регионите“) е смесена с констатации (“Подкрепени от държавно и частно финансиране и развиване на развойна дейност във висшите учебни заведения, се формира нужния триъгълник, подкрепящ визията, идеята и функцията на иновационната дейност.”) и пожелателни текстове (че “Развитието в последните две години и половина в областта на автомобилната индустрия също следва да даде осезаем резултат до края на 2020-та година”).

4. Познание на проблема

Представената работа оставя впечатлението, че докторантът познава в основни линии въпросите по развитие на РИС в България, както и че притежава необходимите познания за анализ на информацията, получена на базата на използваните литературни и информационни източници. Разглежда се актуалното състояние на регионите, ролята на РИС за регионалното развитие, както и перспективите и решенията на проблемите с цел устойчиво развитие. На база на проведенния анализ докторантът предлага „бъдещи възможности за развитие на регионите, като са включени решения и препоръки, които да доведат до реални резултати до края на Втори програмен период“.

5. Методика на изследването

Думата „методика“ не присъства в дисертацията, а нейните производни се употребяват на места без особено разбиране, като например на с. 12, където се посочва че „чрез *методо-*

логичните характеристики на страната ни се разграничават плюсовете и възможностите от членството ни в ЕС“. Част от текста в първа глава претендира да има отношение към методологията (доколкото е озаглавена „Теория и методология на регионалното развитие в България“), но съдържанието има характер на откривена агитация. Текстовете в тази част пораждаат съмнения към разбирането на понятието за изследване от страна на докторанта („С присъединяването ни към европейското семейство ние станахме част от една зона на стабилност, мир, сигурност и просперитет... Пътят към осъзнаването, разбирането и оценяването на важността на тези фактори стои на първо място.... няма как да не изтъкнем безспорните дивиденди... ако пренебрегнем народопсихологията си, ще се радваме на интензивен и устойчив растеж“).

За непознаване на методите за изследване свидетелства текстът в началото на трета глава (с. 127-130, който е неправилно озаглавен „методи за изследване на системи“, въпреки че изброените методи не се отнасят само до системи. В текста се срещат погрешни твърдения, като например че разликата между качествени и количествени методи на изследване е „главно в броя на изследваните обекти“ (първи абзац на с. 129).

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е в общ обем от 181 стр. и се състои от увод, три глави, списък на използваната литература и приложение. В дисертацията са включени 6 таблици, 9 схеми, 5 диаграми, 4 графики, 3 снимки. Списъкът на използвана литература съдържа 80 източника (от тях 35 са от интернет), които са цитирани коректно в текста. Текстът съдържа две заключителни точки (5 страници изводи и 3 страници заключение), както и приложение, съдържащо анкетната карта.

Като цяло авторът се е придържал към проблемния подход, насочен към определяне на ролята на районите като част от необходимите предпоставки за осигуряване на икономически ръст и социално развитие, а именно – теория и методология на регионалното развитие в България, актуалното състояние на регионите, ролята на РИС в устойчивото регионално развитие на страната.

Структурата е балансирана, главите в дисертацията са пропорционално разпределени по обем и имат логическа последователност. **Първа глава** има постановъчен, въвеждащ характер и с нея се дава основата на изследването чрез предаване на регионалните политики на ЕС, РИС в България. Представени са някои характеристики на шестте района в страната. Направена е обща оценка на изпълнението на ОП „Регионално развитие“ в рамките на програмен период 2007-2013 г., чрез който се изтъкват проблемите и възможностите на България на регионално и национално ниво. Направени са любопитни оценки, част от които без никаква обосновка, като например: „Приказки, които са абсолютно реални, но само на хартия.“ (с. 77); „...държавната администрация, която е застаряла като база, но има финансовия ресурс...“ (с. 85); „връзката с експлоатационния сектор на територията на България е криво разбрана и трудно достъпна“ (с. 90); „...комуникира ли се в публичните институции по ефективно? Не.“ (с. 112) и т. н.

Като резултат от оценката е формулиран извода, че използването на еврофондовете по предназначение може да облагодетелства всички части от населението в множество аспекти. В качеството на обобщение на тази глава е използвано представяне на визия, цели и приоритети на Националната стратегия за регионално развитие на Република България през периода 2012–2020 г.

Регионалната политика и перспективите, които се очертават пред районите за планиране са разгледани във **втора глава**. Направен е анализ на разпределението на бюджета на ОПРР по приоритетни оси. Коректно е очертана ролята на трите източници за финансиране (програма „Инициатива за малките и средни предприятия“, целяща подобряването на достъпа до финансиране на по-малките частници; Националният иновационен фонд, чиято основна цел е насърчаване на НИРД; Фондът на фондовете, чрез Фонда за ускоряване и начално фи-

нансиране, който е финансов инструмент с цел да подпомага стартиращи компании в България). Това, от своя страна позволява на докторанта да разгледа взаимовръзката между политика и финанси, както и между частния сектор чрез МПС, да оцени ролята на образованието за развитие на иновационната дейност, но също и за развитието на районите в България.

Същинската част от изследването е представена в **трета глава**, съдържаща резултатите от **анкетно проучване сред общо 10 лица** в град Видин. Липсва обосновка за избраната численост и структурата на извадката (30 % са собственици на малки фирми, а останалите 70% са работници в тях). Посочената бройка е крайно недостатъчна за осигуряване на представителност. В този смисъл формулираните изводи не могат да се възприемат за достоверни, нито да се обвързват с посоченото населено място.

Двата въпроса в представената анкетна карта (какви са причините за безработицата в региона и какви са причините за смяна на работата), нямат особено отношение към обекта на изследването (ролята на регионалните иновационни стратегии в шестте района за планиране). В този смисъл неуместно звучи изненадата на изследователя във фразата, с която констатира че при задаване на въпроси, свързани с безработицата в региона *„нито един от анкетирания не дава отговор, свързан с липсата на иновационни проекти“* (с. 135). Коментарите в тази част изобилстват от необосновани твърдения, като например, че *„Те (МСП) имат възможност за по - бързо и лесно внедряване на иновации и нови технологии“*, или че *„МСП са основен двигател за увеличаване на темповете на икономически растеж, за развитие на високотехнологични производства и продукти с висока добавена стойност“*. Би било любопитно, ако докторантът е в състояние да поне един отрасъл, в който МСП отчитат по-кратки средни срокове при внедряване на нови технологии, генерират по-висока добавена стойност от големите, или имат по-силен принос за икономическия растеж.

Следващата част, озаглавена *„Иновации в регионите - стартиране нов, иновативен, производствен и логистичен бизнес“* е излишно утежнена с текстове, пригодени по принцип само за изготвяне на учебници. Текстовете на с. 134-145 съдържат общоизвестни постулати от стратегическото планиране, дефиниции за микро и макро- и външната среда, базови похвати за анализ чрез критичната точка на продажбите и пр. Присъствието на посочените текстове е самоцелно. Споменатите категории не се използват в хода на разсъжденията до края на разработката.

Последната част на трета глава представлява обзор на състоянието на автомобилната индустрия (наречена от автора *„аутомотив“*). Наблюдава се интересна стилова смесица от необосновани твърдения (*„Този тренд ще се запази през следващите четири години и дори ще се ускори“*) и сурвакарски благопожелания (*„Страната ни е една от интересните дестинации за производство на компоненти за автомобилната индустрия, а в обозримо бъдеще, живот и здраве, и за производство на автомобили.“*). Използваните термини (*„автомобилният клъстер“*, *„автомобилната индустрия“*, *„автомобилният сектор“* и пр.) биха навели незапознатия читател към мисълта, че в България се произвеждат автомобили, което не е вярно. Всъщност България е интересна дестинация за производство на компоненти за автомобилната индустрия именно защото произвежда единствено компоненти за автомобилната индустрия и няма изгледи производство на завършен продукт в обозримо бъдеще.

Резултатът от изследването (изводи и препоръки) е изложен на с. 165-169. Текстът в тази част съдържа общоизвестни твърдения и пожелателни формулировки, част от които нямат особена връзка с аналитичната част (*„формирането на вярната за страната ни политика за регионално развитие е от особена важност... при формирането ѝ (на политиката) е необходимо да се съблюдават основните принципи на Европейската регионална политика и препоръките, отправени към България в докладите за напредъка... от особено важно значение е степента на междуведомствена координация... Стратегията трябва да даде отговор на трудния въпрос какви ще бъдат териториалните единици за водене на политиката на регионално развитие... Ефективната дейност на администрацията не е възможна без ясна визия... Процесът на правене на политики изисква и вътрешноведомствена и междуведомс-*

твена координация“). Цитираните формулировки са универсални и на практика могат да се използват по адрес на всяка категория политики.

Така наречените препоръки завършват с уверението че „Съвкупността от гореспоменатите действия носят след себе си множество нишови (?) промени, които при добро приложение следва да донесат осезаеми бенефити (?) над (?) страната.“

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Удачният избор на тема, която е интересна и все още слабо изследвана по принцип дава на автора широко поле за изява. Спецификата на темата до голяма степен предопределя характера на приносите, имащи изцяло практико-приложен характер. В автореферата са посочени четири приноса, а именно:

- Разширен е обхватът на погледа над производствената сфера в областта на автомобилната индустрия... Разгледана е ролята на РИС...
- Изследвани са различни примери в подкрепа на тезата, че Структурните фондове от ЕС и качествено изпълнение на задачите в тях биха могли значително да вдигнат стандарта на живот в шестте района на планиране в Република България.
- Практически са проведени проучвания на МСП и техните собственици чрез анкетиране в отделни райони на България. Чрез тях подкрепям тезата, че МСП могат да бъдат основна движеща сила на икономиката.
- Практическите проучвания потвърждават значимостта на Автомобилната индустрия, развиваща се на територията на България, като се разглежда като основен елемент в икономически аспект за следващите 3 години на развитие. Чрез нея БВП на страната и на човек от населението следва чувствително да се повиши, стига да се предприемат множество мерки в подкрепа на чуждестранните инвеститори..

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е представил три самостоятелни публикации, свързани с дисертацията, а именно: научна статия в университетско списание на ВУЗФ – София; доклад на международна конференция на младите учени в УНСС и доклад на международен конгрес за съвременни дебати в социалните науки в Истанбул (Турция). Последната публикация е на английски език, а останалите - на български език. Тематиката на публикациите е свързана с дисертационния труд и покрива части от него (структурни фондове, развитие на аутомотив индустрията в България и пр.). Обемът и съдържанието са достатъчни за провеждане на защита.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Според приложената от докторанта справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. *Икономика* той събира общо 80 точки, от които 50 точки - за разработване на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ и 30 точки – за три научни публикации в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове.

10. Лично участие на докторанта

Личното участие на докторанта не се поддава на обективна оценка в конкретния случай, доколкото авторът на становището не познава лично докторанта и не е участвал в предходните етапи на обсъждане на дисертационния труд.

11. Автореферат

Авторефератът е в обем на 30 стр., отразява основните резултати, постигнати в дисертационния труд и като цяло се придържа към изискванията за изготвянето му.

12. Критични забележки и препоръки

1. Основната критична бележка към дисертацията е свързана с необходимостта от сериозно подсилване на аналитичната част. Използваният масив от изходни данни (10 анкети с два въпроса) е крайно недостатъчен за формулиране на смислени и обосновани изводи;

2. На места текстът е разказвателен и не е подчинен заявената тема - финансовите проблеми на РИС. В по-голямата си част изложението има характер на общ икономически обзор и не носи полза на заинтересования читател;

3. Стилът е неясен. Използват се заемки от английски и латински, вместо пълноценните им български аналози;

4. Текстът съдържа множество декларативни формулировки, които не са придружени от надлежна обосновка;

5. Изобилието от общи разсъждения и голословни пожелания е смущаващо и неуместно в разработката, имаща претенции за изследване;

6. На места в текста се срещат неточни дефиниции, пораждащи съмнение в достатъчната степен на подготовка на докторанта;

7. Представената дисертация съдържа множество правописни грешки (в т. ч. грешно изписани думи, неправилно използван пълен член, липса на препинателни знаци и пр.), което е недопустимо за окончателен вариант, представен за защита.

13. Лични впечатления

Нямам лични впечатления от автора.

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на докторанта да преработи и задълбочи изследването, като се съобрази с отправените критични бележки. Така той ще има възможност да даде пълноценни научни и приложни приноси, както и да ги насочи като препоръки за практиката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният труд съдържа приложни резултати, които са надлежно посочени в реферата и могат да се възприемат като принос. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси.

Изследването показва, че докторантът Калоян Красимиров Беличовски притежава знания и умения, необходими за самостоятелно провеждане на изследвания по Професионално направление 3. 8. *Икономика*.

Въз основа на гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'доктор'** на Калоян Красимиров Беличовски в Област на висше образование 3. *Социални, стопански и правни науки*; Професионално направление 3.8. *Икономика*; докторска програма "Финанси, застраховане и осигуряване" във Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – София.

5 февруари 2020 г.

Рецензент:

доц. д-р. Григор Сарийски